

Grada Snoeij-Markus

Grada's leven

voor en na de oorlog, met Cees en de kinderen

Grada woont sinds '42 in Laren, waar ze naartoe verhuisde vanuit Rotterdam. Ze had al een relatie met Cees en ze moest hem missen tijdens de Tweede Wereldoorlog. Gedurende deze periode hield hun relatie stand en Grada en Cees bleven hun hele leven samen, tot het overlijden van Cees in 2012.

Grada vertelt.

“

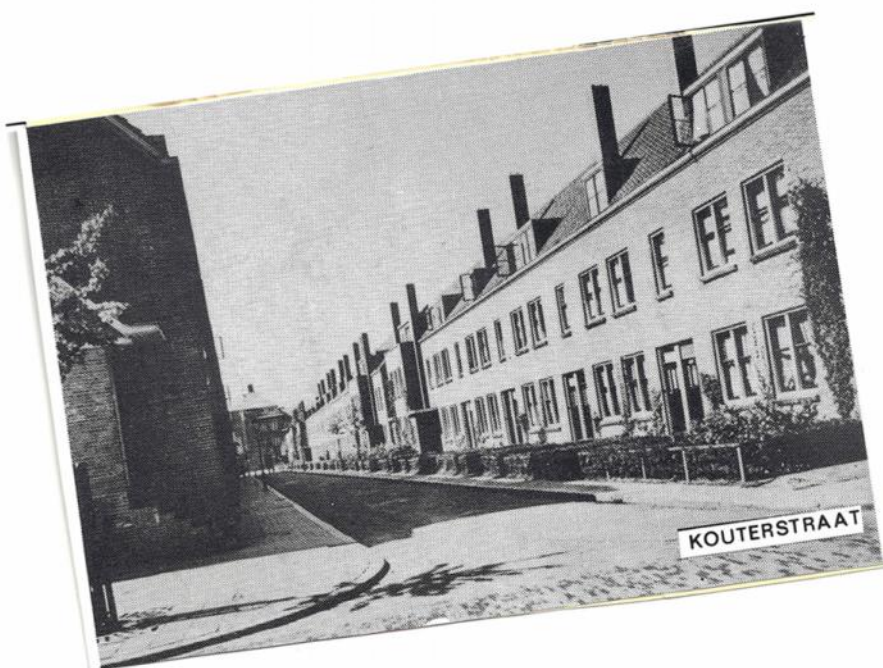
Mijn vader en moeder kwamen allebei uit Rotterdam. Ze waren eerder getrouwd geweest, maar ze werden al heel jong weduwnaar en weduwe. Mijn ouders zijn in 1923 met elkaar getrouwd. Ik ben in een straat in het centrum van Rotterdam geboren. Al snel verhuisden we naar de straat waar Cees en ik elkaar later hebben leren kennen.

Familiefoto Grada

Cees was mijn buurjongen van twee deuren verder.

In 1940, toen de oorlog uitbrak, gingen alle mensen naar buiten, het was net voor Pinksteren, dat weet ik nog heel goed. En toen zaten alle mensen buiten. In Rotterdam-Zuid heb ik niks gemerkt van de oorlog, ja, wel dat er vliegtuigen overkwamen, maar ze hebben in de stad gebombardeerd en niet bij ons. Toen was ik 16 of 17. Toen gingen we allemaal naar buiten, en hij ook, en nog meer mensen, en toen raakten we aan de praat.

Nederland was na een paar dagen helemaal bezet door de Duitsers en toen gingen Cees en ik iedere avond op het trappetje zitten op de hoek. Toen gingen we iedere avond wandelen, dat weet ik nog wel. We woonden dicht bij de plek waar nu Ahoy staat en bij het oude Feyenoord-stadion in Rotterdam-Zuid. Dat stadion is er niet meer, het stond op de Kromme Zandweg en die ging naar de Waalhaven. Maar daar gingen we niet heen.

Cees hield helemaal niet van voetballen, wij gingen gewoon wandelen. En fietsen deden we ook.

In 1942 vertrok Cees naar Duitsland, hij moest voor de Duitsers werken. Hij moest naar Hamburg. Hier verdiende hij vijf cent per uur toen hij 16 was. Het was toen crisistijd. Ze praten nu weleens over crisistijd, maar dat was ook crisistijd. M'n vader was ook werkloos en ze hadden 7 kinderen, dat was een vreselijke tijd. Ik was ook zó dun.

Hij werkte in Rotterdam bij een liftenfabriek, Hensen. En ook kranen maken. Waar Lee Towers op gezeten had. Die maakten zij ook. Vijf cent per uur zeg. Hij heeft zo vreselijk veel geleerd in Duitsland en hij werd meteen de baas over een aantal mensen. Toen was hij nog jong, hij was 17 of 18. Bij Siemens-Schuckert, daar heeft hij gezeten. Daar maakte hij ook radars voor schepen.

En hij ging ook naar de mensen, want die mannen waren allemaal in dienst. Die moesten allemaal naar het front. En bij die vrouwen ging hij dan dingen maken en repareren. Met een vriend was hij daar. Ook met meer mensen hoor, want er waren veel meer mensen die in Duitsland werkten. Hij heeft het goed gehad. Niet dat hij een streber was of dat hij dacht dat hij een wit voetje moest halen bij de Duitsers hoor, helemaal niet, maar die mensen in Hamburg waren ook helemaal niet voor Hitler, die waren meer communistisch.

En als er wat kapot was, ging-ie het maken. En dan kreeg hij eten.

En hij had een vriend die daar ook was en die is na de oorlog in Duitsland gebleven. Die vriend had een Joods meisje en zijn vader had dat wereldkundig gemaakt en toen is dat meisje opgepakt. En toen dacht-ie: wat heb ik nog in Rotterdam? Niks, en toen is die vriend in Duitsland gebleven. Maar wat er van hem geworden is weet ik niet. Ik heb hem nooit meer gesproken. Cees ook niet. En dat vind ik wel jammer. Jan van Oosten heette-ie. Ach God.

Ik was nooit bang dat Cees niet terug zou komen na de oorlog. Hij moest toch weer terug naar Holland?

Ja, er is niks gebeurd. In Hamburg hebben ze heel veel gebombardeerd en heel veel dingen gedaan en daar hadden die Hamburgers nog allemaal doeken gemaakt: 'Lieber Tommy, fliege weiter, hier wohnen nur die Ruhrarbeiter. Fliege weiter nach Berlin, die haben alle 'ja' geschrien.' Dus daar wilden ze wel Hitler hebben. Maar in Hamburg niet, daar waren ze communist. Cees heeft het heel goed gehad. En hij had gelukkig een goede baas en daar kon hij ook bij die mensen komen. En hij heeft een heleboel geleerd, echt waar. Maar dat-ie daar dan niet gebleven is, ja, dat weet ik ook niet. Want die vriend van hem wel. Jan van Oosten, ach God, ook een aardige jongen.

Cees is voor mij teruggekomen. Hij zei ook: 'Ik moet niet in Rotterdam zijn', daar woonde die, 'maar ik moet naar Laren.' Want hij dacht: Rotterdam is gebombardeerd en dat is helemaal weg. Dus wat moet ik daar zoeken? Dus toen kwam hij naar Laren, omdat ik daar zat. Ik ging al met hem.

Maar hij was wel zo'n type, z'n baas had al gezegd:

'Je moet niet met die hele horde teruggaan. Je wacht maar tot er een paar overblijven en dan ga je weg en dan zit je ook niet zo in die overvolle treinen overal heen.'

Dus hij kwam later dan ik ooit wel dacht, want hij kwam in juni! Op 6 juni kwam-ie pas. Toen kwam-ie eraan. Een hoed had-ie op, en een das aan, nou, ik wist niet wat ik zag. Want anders was-ie helemaal niet zo. Hij zag er keurig uit, keurig. Nou, en toen kwam-ie daar.

Meteen toen Cees uit Duitsland kwam, begon hij zijn bedrijfje. Daarvoor deed-ie het niet. In Duitsland maakte hij horloges. Daar had-ie een draaibankje en dat heeft-ie uit Duitsland meegebracht op zijn rug. Heeft-ie daar gekocht. Zo'n klein draaibankje. Helemaal ingepakt. En dat is ook nog weer een apart verhaal. Mijn zwager had een kennis en die zei: 'Ik heb zo iets geks meegemaakt.' Want die praat ook over de oorlog. Hij zegt: 'Er zat een man in een coupé en die had een draaibankje op zijn rug.' Toen zei m'n zwager: 'Dat was mijn zwager!' Hoe bestaat het hè. Hij had dat draaibankje op z'n rug. Dat heb ik nog steeds en dat mag nooit weg. Daar heeft-ie altijd horloges op gemaakt.

Ik heb ook de boekhouding gedaan. Dat was makkelijk hoor. Al die horloges schreef ik op, en btw moest je toen aftrekken. We hebben die boeken nog. Hoewel, in de brand is er wel wat omgekomen. Oh, ik had ook zo veel boeken maar die zijn ook weg. Ik heb er wel duizenden. Ja, net als Kees. Kees heeft ook zo veel boeken, die staan allemaal boven op zolder. Hier op de overloop. Maar dat geeft niet, dat mag allemaal blijven staan.

In '45 was de oorlog afgelopen, in januari '47 zijn we getrouwd en in augustus '48 is Joke geboren. Ik dacht na een paar maanden: ik krijg helemaal geen kind, wat is dit? Want dat vond ik wel leuk, een kind krijgen, dat vond ik wel leuk. Ik had allemaal kleertjes gemaakt, dat was wel goed. Maar voor de rest, dat schoonmaken... Nee. En Hen kwam tweeënhalf jaar later. Die werd geboren daarzo en daar was niemand bij. Het was 5 januari 's ochtends, heel koud was het en nat. En toen belden we de dokter, nee belden, Cees die moest ze halen, want we hadden geen telefoon. Dus die moest daar gaan aanbellen en toen kwam-ie later, want hij zegt: 'Ja, ik ben in een plas gevallen dus toen moest ik m'n eigen weer omkleden.' En toen was Hen er al. Hen die lag hier en ik lag te bibberen en nou, het ging allemaal goed. Hen heeft er niks van overgehouden hoor.

Grada, Joke en Cees

Op de trouwdag van Grada en Cees is geen foto van het bruidspaar gemaakt. Deze foto werd een aantal dagen na het huwelijk gemaakt, door Cees zelf. Cees besloot de foto met de zelfontspanner te maken en hij zette de camera klaar. Toen Cees terugliep door de sneeuw, viel hij. Hij stond snel en nét op tijd weer op. Het leverde een erg originele trouwfoto op!

Hier in IJaren was een busstation en bij dat busstation was een restaurant. Bij het hertenkamp was dat, daar stond een restaurant en die man kwam uit Amsterdam. En die ging daar slapen iedere keer. Maar ik dacht: wat is dat jongens hè? Toen had ik nog een kamer gehuurd op de Veldweg bij die vrouw, wij kenden die vrouw en toen zei ze: 'Ja, die man komt daar alleen maar 's nachts om te slapen, want anders moet-ie iedere dag terug naar Amsterdam.' En toen zei Cees: 'Nou, dat mag toch niet, dat huisje overlaten?' Ze zegt: 'Als je hem eruit kan krijgen, dan mogen jullie erin.' Het was een heel klein huisje, een schuurtje achter hun huis. Cees maakte nog horloges, omdat hij dat in Duitsland ook deed, en hij had een advocaat als klant en die zei:

'Weet je wat je moet doen? Ik zal een brief schrijven, dat kost een rijksdaalder, f2,50.' Dus dat heeft-ie gedaan en toen was die man er gelijk uit.

De advocaat zei dat die man dat niet mocht hebben, want er was woningnood. En toen gingen wij daar wonen, wij vonden het helemaal niet erg, we waren er allang blij mee. Het was een smalle keuken met een kamerje en nog een kamerje erbij en dat had-ie gelimmerd voor de werkplaats. Want hij maakte daar weer horloges. Nou en toen zijn we in '47 getrouwd. Ik ben getrouwd uit het huis daar.

Ik woonde eerst bij mijn schoonzus, en die zei: 'Ik kende al die mensen die hier waren.' Want zij was lid van de Partij van de Arbeid en ze kende die en die... En die kwamen allemaal op visite. Was heel gezellig hoor, we hadden ook nog een zangkoor. Ging ik ook mee. Tuurlijk. Ik vond het wel leuk. En toen woonde daar een schooiervrouw met een jongetje of met een meisje en die was gescheiden van haar man. En wij woonden toen al op de Veldweg en toen zei ze: 'Ik ga hier vandaan, want ik kan daar niet wonen met mijn burens, want dat zijn zulke vervelende mensen. Zullen we ruilen van huis?' Dus ik daar en zij in mijn huissie. Ze zegt: 'Ik heb één kind, want dat vind ik leuk. Zo klein, even knus.' En toen gingen wij daar wonen, ik wist niet wat me overkwam. Zo'n heel huis, jongens. De volgende boerderij, het was ook een andere straat. De Neuhuysweg. Daar zijn we toen naartoe gegaan. En daar zijn Hen en Cor geboren. En daar zijn Kees en Pim ook geboren. Bij Pim was ik 34. Dat was de laatste, Pim. 34 was ik toen. Dus toen had ik al vijf kinderen.

”

Ik zou geen van mijn kinderen kunnen missen.